C/2024/1571

5.3.2024 г.

Становище на Европейския икономически и социален комитет относно „Въздействието на високите цени на енергията върху селскостопанския сектор и селските райони“

(становище по собствена инициатива)

(C/2024/1571)

Докладчик: **Simo TIAINEN**

Решение на Пленарната асамблея	23.2.2023 г.
Правно основание	член 52, параграф 2 от Правилника за дейността Становище по собствена инициатива
Компетентна секция	„Земеделие, развитие на селските райони, околна среда“
Приемане от секцията	22.11.2023 г.
Резултат от гласуването („за“/„против“/„въздържал се“)	48/0/0
Приемане на пленарна сесия	14.12.2023 г.
Пленарна сесия №	583
Резултат от гласуването („за“/„против“/„въздържал се“)	182/0/2

1. **Заключения и препоръки**

1.1. През изминалата година повишаването на цените на енергията и рисковете от прекъсване на енергийните доставки бяха една от основните причини за безпокойство в ЕС и бяха предприети широк набор от мерки на равнището на ЕС и от страна на държавите членки. Селските райони и особено селскостопанският сектор в ЕС бяха силно засегнати от високите цени на енергията.

1.2. Европейският икономически и социален комитет (ЕИСК) отбелязва, че Европейската комисия и държавите членки са въвели няколко мерки за преодоляване на въздействието на нарастващите цени на енергията. ЕИСК отбелязва, че вместо да предприемат *ad hoc* политически мерки на национално равнище, държавите членки следва да подобрят използването на инструментите в рамките на националните стратегически планове по ОСП, за да се справят с кризата, произтичаща от бързите промени на пазара.

1.3. ЕИСК посочва, че бързо нарастващите цени и съответно бързо нарастващите производствени разходи представляват предизвикателство и за механизмите на общата селскостопанска политика (ОСП). Поради тази причина ЕИСК предлага Комисията да обмисли включването на антициклични елементи в инструментите на ОСП след 2027 г.

1.4. ЕИСК подкрепя всички инициативи, насочени към намаляване на зависимостта от суровини и енергийни източници на основата на изкопаеми горива. ЕИСК подчертава необходимостта от по-добра съгласуваност на политиките, за да се увеличи темпът на екологичния преход, особено декарбонизацията и използването на видове енергия, които не се основават на изкопаеми горива. В допълнение към политиките в областта на селското стопанство и селските райони, тези цели трябва да се отчитат в по-голяма степен и в други секторни политики.

1.5. ЕИСК категорично подкрепя идеята, че договорните практики в рамките на веригата за доставка на храни следва да отчитат в по-голяма степен по-високите производствени разходи в първичното производство. Договорите, свързани с веригата за доставка на храни, обикновено не са гъвкави и не отчитат в достатъчна степен бързо променящите се производствени разходи. ЕИСК ясно заявява, че ситуацията трябва да се подобри. ЕИСК призовава за хармонизиране на различните разпоредби в областта на договорното право и договорните практики, за да се постигне съгласуваност и ефективност между държавите членки. ЕИСК изтъква, че трябва да се подобри качеството на статистическите данни за производствените разходи и ценовите маржове на земеделските стопани.

1.6. Високите цени на енергията засягат стопанската и икономическата дейност в селските райони. Несигурността е намалила стимулите за инвестиране и е увеличила прага за наемане на работници. Това създава риск от намаляване на възможностите за заетост, особено в отдалечените селски райони и селските райони, където рядко съществуват алтернативни възможности за заетост. Развитието на енергийната инфраструктура подкрепя създаването на нови възможности за заетост и може също така да формира алтернативни източници на доходи за селското стопанство и други селскостопански оператори.

1.7. ЕИСК посочва, че бъдещето и просперитетът на селските райони са от първостепенно значение за продоволствената сигурност, стратегическата автономност ([1]) и устойчивостта на Европа, както и за устойчивия енергиен микс, който допринася за енергийната независимост на ЕС. ЕИСК счита, че е важно да се поеме ангажимент за изпълнение на целите на дългосрочната визия на ЕС за селските райони ([2]). Освен това ЕИСК подчертава колко е важно да се поддържа и развива инфраструктурата на селските райони в целия ЕС. Подходящата и добре поддържана инфраструктура подобрява устойчивостта и позволява приспособяване към развиващите се кризи.

1.8. ЕИСК подчертава, че ролята на местните и регионалните енергийни общности трябва да бъде призната и насърчавана, за да се постигне справедлив и ефективен енергиен преход в селските райони ([3]). ЕИСК вижда много възможности в енергийните общности и счита, че по-специално общностите за енергия от възобновяеми източници са много интересни от гледна точка на селските райони. Насърчаването на местните и регионалните енергийни общности трябва да бъде придружено от лесен достъп, бюрократична гъвкавост и намаляване на административната тежест. Важно е този вид проекти в селските райони също да се подпомагат със средства от ЕС.

1.9. ЕИСК подчертава значението на икономиите на енергия и енергийната ефективност както в частното, така и в публичното потребление. Това може да се постигне чрез енергийно саниране на сгради, инвестиции в нови машини и други технологии, както и чрез селскостопански дейности с по-ниска консумация на енергия, наред с другото.

2. **Въведение**

2.1. Жестоката, непровокирана и неоправдана незаконна война на Русия срещу Украйна предизвика безпрецедентна енергийна криза в ЕС. Цените на енергията започнаха бързо да нарастват през есента на 2021 г. и се покачиха рязко след избухването на войната в края на февруари 2022 г. Рязкото повишаване на цените на енергията предизвика затруднения за хората и предприятията в целия ЕС. През изминалата година повишаването на цените на енергията и рисковете от прекъсване на енергийните доставки бяха една от основните причини за безпокойство в ЕС и бяха предприети широк набор от мерки на равнището на ЕС и от страна на държавите членки. Същевременно ЕС осъществява амбициозен преход към въглеродно неутрална икономика. Целта на настоящото становище е да се разгледа по-задълбочено въздействието на високите цени на енергията върху селскостопанския сектор и селските райони и да се дадат препоръки за смекчаване на отрицателните последици.

2.2. Селскостопанският сектор, който е стратегически сектор в ЕС и е изключително важна част от нашите селски райони, е силно засегнат от високите цени на енергията. Селскостопанското производство изисква много енергия — пряко или косвено чрез използването на енергоемки производствени ресурси, особено торове. Повишаването на цените на енергията се отрази значително върху разходите за селскостопанско производство и доведе до нарастваща несигурност на пазара. В резултат на тази ситуация много земеделски стопани бяха изправени пред влошаване на паричните баланси и пред трудности при продължаване на дейността си.

2.3. Много селскостопански дейности са сезонни, поради което потреблението на енергия на сектора също е сезонно. В рамките на сезона често е трудно да се коригира потреблението на енергия в отговор на увеличението на цените или недостига на енергия. По време на вегетационния период е необходимо да се извършва напояване и да се прилагат други практики за управление на водите, а полевите машини трябва да работят в подходящия момент. Бързото покачване на цените води до непредвидени разходи и може да създаде рискове за ликвидността и рентабилността на земеделските стопанства и други дейности в селските райони.

([1]) Становище на Европейския икономически и социален комитет „Стратегическа автономност, продоволствена сигурност и устойчивост“ (ОВ C 105, 4.3.2022 г., стр. 56).

([2]) https://rural-vision.europa.eu/index_bg.

([3]) Становище на Европейския икономически и социален комитет относно енергийния и цифровият преход на селските райони (ОВ C 486, 21.12.2022 г., стр. 59).

2.4. В селските райони високите цени на енергията доведоха до увеличаване на разходите за стоки от първа необходимост като отопление, електроенергия, логистика и транспорт. Селските райони често имат ограничен достъп до енергийна инфраструктура, а разстоянията нерядко са големи. Ситуацията поставя значителна тежест върху населението и предприятията в селските райони. Средният доход в селските райони е по-нисък от този в градските райони ([4]). Жителите на селските райони са изложени на по-висок риск от социално изключване и енергийна бедност. Това също така затруднява дейността и конкурентоспособността на предприятията в селските райони. Високите цени на енергията утежниха достъпа на селските общности до надеждни източници на енергия на достъпна цена. Това създава все по-голяма заплаха от бедност в селските райони.

2.5. Бързите пазарни промени оказват въздействие върху цялото общество. Сътресенията на енергийните пазари са основен източник на инфлация в ЕС. Хармонизираният индекс на потребителските цени на електроенергията, природния газ и другите горива е средно с 60 % по-висок през 2022 г. в сравнение с равнището на цените през 2020 г. В селското стопанство съответното изменение на цените на енергията беше още по-голямо. Общите цени на енергията в селското стопанство са се увеличили с 86 % в рамките на същия двугодишен период ([5]).

3. **Въздействие на високите цени на енергията върху селскостопанския сектор**

3.1. Темпът на промените, наблюдавани на енергийния пазар в ЕС през 2021 г. и 2022 г., се отразява най-ясно в промените в цените на природния газ. Цената на природния газ е достатъчен показател за цялостното развитие на цените на енергията, тъй като природният газ е основен източник на топлинна енергия и ценообразуващ фактор на пазара на електроенергия в ЕС. По отношение на селското стопанство природният газ е важна суровина при производството на азотни торове. В допълнение към пазара на природен газ, развитието на цените на петрола в световен мащаб доведе до бързо покачване на цените на горивата. Едновременното увеличение на цените на петрола и природния газ засили много въздействието върху селското стопанство.

3.2. По отношение на земеделските стопани въздействието на повишаването на цените на енергията произтича от преките производствени разходи, междинните суровини и потреблението на домакинствата. Общата цена на енергията в селскостопанското производство през 2022 г. е била с 86 % по-висока в сравнение с 2020 г. Най-голямо е увеличението при горивата за отопление — с 225 % в сравнение с 2020 г. Съпоставимото увеличение на цените на торовете е 142 %, а на електроенергията — 72 % ([6]).

3.3. Общите производствени разходи в селското стопанство са значително по-високи поради повишените цени на суровините. Еластичността на търсенето на основни суровини в селското стопанство е много малка, което показва, че промените в търсенето са по-малки в сравнение с промените в цените.

3.4. В селското стопанство бързите краткосрочни промени в цените често оставят съвсем малка възможност за приспособяване в зависимост от сектора или вида на земеделието. Енергията и торовете формират сравнително значителен дял от общото потребление на суровини в селското стопанство. По данни на Евростат ([7]) делът на енергията в селскостопанския сектор на ЕС е бил 13,2 % през 2022 г. Освен това са се увеличили и цените на другите суровини в селското стопанство.

3.5. В селското стопанство на ЕС разходите за торове през 2022 г. са се увеличили със 103 % в сравнение с 2020 г. Тъй като наблюдаваното увеличение на цените е малко по-високо в сравнение с промените в разходите, общото количество торове, използвани в производството, е по-ниско през 2022 г. в сравнение с 2020 г. За сравнение, общите разходи за енергия през същия период са с 66 % по-високи. Следователно използването на енергия през 2022 г. в селското стопанство също е по-ниско ([8]).

3.6. Въздействието на нестабилните цени на енергията има както средносрочни, така и дългосрочни последици. В средносрочен план повишаването на производствените разходи вследствие на покачването на цените на енергията може да увеличи темпа на структурните промени в селското стопанство както по отношение на изоставянето на стопанствата, така и по отношение на промените в производството. Тези въздействия са сходни и с въздействията, които засягат други стопански дейности в селските райони. В дългосрочен план повишаването на цените на енергията ускорява прехода към по-ефективни или ефикасни производствени практики, които са по-икономични по отношение на природните ресурси или вложените ресурси.

([4]) Регионален годишник на Евростат, 2023 г.
([5]) Собствени изчисления на Евростат (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/prc_hicp_manr).
([6]) Икономически сметки за селското стопанство, Евростат (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/apri_pi15_ina/default/table?lang=en), собствени изчисления.
([7]) Икономически сметки за селското стопанство (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/aact_eaa01).
([8]) Икономически сметки за селското стопанство (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/aact_eaa01), собствени изчисления.

4. **Въздействие на високите цени на енергията в селските райони**

4.1. Конкретните фактори, които влияят върху енергийната инфлация, варират в зависимост от региона, държавата и индивидуалните обстоятелства. Въздействието на нарастващите разходи за енергия е по-голямо в селските райони в сравнение с крайградските и градските райони. Това произтича най-вече от по-високите разходи за разпределение и доставка, ограничената конкуренция между доставчиците на енергия, предизвикателствата в енергийната инфраструктура, както и поради различията в субсидиите и политиките.

4.2. Бързото нарастване на цените на енергията и като цяло високата инфлация доведоха до намаляване на покупателната способност на потребителите. Като цяло темпът на развитие на заплатите и доходите не успя да върви в крак с бързо нарастващата инфлация.

4.3. През 2022 г. средната цена на електроенергията в ЕС за потребителите е била с 44 % по-висока в сравнение с 2020 г. Цената на природния газ за потребителите през същия период е била със 72 % по-висока, а на топлинната енергия — с 24 % по-висока. От 2020 г. до 2022 г. относителният дял на общите разходи на потребителите за електроенергия, газ и други горива се е увеличил ([9]).

4.4. Високите цени на енергията доведоха до повишаване на разходите за живот на населението в селските райони. Това може да се отрази на способността им да си позволят стоки от първа необходимост като отопление, електроенергия и транспорт. Нарастващите цени на енергията допринасят за бедността в селските райони. Отделни лица или домакинства не могат да си позволят да купуват достатъчно енергия. Това може да доведе до по-малък достъп до надеждно отопление, охлаждане, осветление и други основни енергийни нужди. Енергийната бедност може да има неблагоприятно въздействие върху здравето, образованието и цялостното качество на живот в селските райони, особено сред уязвимите групи от населението и възрастните хора.

4.5. Високите цени на енергията засягат също и стопанската и икономическата дейност в селските райони. Освен селското стопанство, от тази ситуация бяха засегнати много предприятия, извършващи дейност в селските райони. Несигурността е намалила стимулите за инвестиране и е увеличила прага за наемане на работници. Туристическият сектор, който е важен за много селски райони, също пострада от високите цени на енергията. Това създава риск от намаляване на възможностите за заетост, особено в отдалечените селски райони и селските райони, където рядко съществуват алтернативни възможности за заетост.

5. **Общи бележки**

5.1. ЕИСК отбелязва, че Комисията и държавите членки са въвели няколко мерки за преодоляване на въздействието на нарастващите цени на енергията. Тези мерки включват, наред с другото, извънредните пакети за подпомагане на земеделските стопани, които са най-силно засегнати от положението в Украйна през 2022 г. и постоянно високите разходи за вложени ресурси през 2023 г., увеличените тавани за помощ в ограничен размер за земеделските стопани, гъвкавостта и възможната подкрепа за дружествата, засегнати от нарастващите разходи за енергия, и временното премахване на митата за торове, с изключение на торовете с произход от Русия и Беларус. Покачващите се цени на енергията насърчават инвестициите в алтернативни енергийни източници и в селското стопанство. Нарастват стимулите за укрепване на прецизното земеделие. Скъпите технологии ще се изплатят в кратък срок и ще осигурят нарастваща възвръщаемост в краткосрочен план.

5.2. ЕИСК подкрепя инициативите на Комисията за намаляване на зависимостта от суровини и енергийни източници на основата на изкопаеми горива. Въз основа на съобщението относно гарантирането на наличността и финансовата достъпност на торовете ([10]) Комисията ще насърчи по-добрия достъп до органични торове и хранителни вещества от рециклирани отпадъчни потоци, особено в регионите, където употребата на органични торове е ниска, ще подкрепи преобразуването на европейската индустрия за азотни торове в такава, основана на амоняк, произведен с помощта на водород от възобновяеми и неизкопаеми източници, и ще осигури наличието на стабилна и работеща регулаторна среда, регулираща производството на водород от възобновяеми и нисковъглеродни източници, като по този начин се гарантира възможност за бързо развитие на пазара за торове на основата на водород от възобновяеми и нисковъглеродни източници. Европейската комисия трябва да постави по-силен акцент върху насърчаването на използването на органични торове в бъдещата ОСП чрез екологични схеми, които възнаграждават земеделските стопани.

5.3. ЕИСК отбелязва, че вместо да предприемат *ad hoc* политически мерки на национално равнище, държавите членки следва да подобрят използването на инструментите в рамките на националните стратегически планове по ОСП, за да се справят с кризата, произтичаща от бързите промени на пазара. Извършен преглед ([11]) показва, че само 14 държави членки прилагат инструменти за управление на риска по ОСП в своите национални стратегически планове по ОСП. Тези инструменти следва да включват застраховки на разходите или други мерки, насочени към разходите. Инструментите, които понастоящем са одобрени в рамките на плановете, допълват главно застрахователни схеми за покриване на загуба на реколта или други свързани с метеорологичните условия щети. Има обаче и един пример за инструмент за стабилизиране на доходите, който се използва в одобрените национални стратегически планове по ОСП.

([9]) Разходи на домакинствата за потребление, Евростат (https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/product/view/nama_10_co3_p3), собствени изчисления.

([10]) COM(2022) 590 final.

([11]) Thünen Working Paper 191a (Thünen, Работен документ 191a).

5.4. ЕИСК посочва, че бързо нарастващите цени и съответно бързо нарастващите производствени разходи представляват предизвикателство и за механизмите на общата селскостопанска политика (ОСП). Преките субсидии по ОСП често се обосновават като инструмент за стабилизиране на доходите на земеделските стопани в контекста на бързите промени на пазара. По настоящата ОСП обаче не може да се отчете в достатъчна степен въздействието на бързо нарастващите производствени разходи върху селското стопанство. Поради тази причина ЕИСК предлага Комисията да обмисли включването на антицикличен елементи с достатъчно финансиране в инструментите на ОСП след 2027 г. Антицикличните мерки биха обвързали в по-голяма степен равнищата на подкрепа с развитието на пазара и биха засилили защитната мрежа срещу нарастващи разходи и намаляващи печалби.

5.5. ЕИСК категорично подкрепя идеята, че договорните практики в рамките на веригата за доставка на храни следва да отчитат в по-голяма степен колебанията на производствените разходи в първичното производство. Договорите, свързани с веригата за доставка на храни, обикновено не са гъвкави и не отчитат в достатъчна степен бързо променящите се производствени разходи. ЕИСК ясно заявява, че ситуацията трябва да се подобри. ЕИСК призовава за хармонизиране на различните разпоредби в областта на договорното право и договорните практики, за да се постигне съгласуваност и ефективност между държавите членки.

5.6. Целта на Зеления пакт на ЕС и на неговата стратегия „От фермата до трапезата“ е да се намали използването на неорганични азотни торове в селското стопанство. Намаляването на зависимостта на селското стопанство на ЕС от азотни торове на основата на изкопаеми горива е ключова цел. По-широкото използване на рециклирани хранителни вещества и източници на азот на основата на неизкопаеми горива ще бъде от полза за околната среда и ще предостави нови възможности за бизнес и иновации на регионално равнище ([12]). Това е важно и от гледна точка на постигането на целта за въглеродна неутралност до 2050 г.

5.7. ЕИСК подчертава необходимостта от по-добра съгласуваност на политиките, за да се увеличи темпът на екологичния преход, особено декарбонизацията и използването на видове енергия, които не се основават на изкопаеми горива. В допълнение към политиките в областта на селското стопанство и селските райони, тези цели трябва да се отчитат в по-голяма степен и в други секторни политики. Това изисква и по-добро използване на схеми за инвестиционен и за рисков капитал извън бюджета на ЕС. За да се осигури съгласуваност на политиките, към всички схеми на политиката следва да се прилага проверка на въздействието върху селските райони.

5.8. ЕИСК посочва, че бъдещето и просперитетът на селските райони са от първостепенно значение за продоволствената сигурност, стратегическата автономност ([13]) и устойчивостта на Европа, както и за устойчивия енергиен микс, който допринася за енергийната независимост на ЕС. ЕИСК призовава Комисията и държавите членки да продължат да подкрепят селските райони при разширяването на устойчивото производство на енергия от възобновяеми източници, включително чрез премахване на съществуващите пречки, децентрализиране на системите за производство и съхранение, подсилване на енергийните мрежи и обучение на квалифицирани специалисти, както и чрез насърчаване на използването на възобновяеми енергийни източници като начин за принос към енергийната автономност, диверсификацията на доходите и борбата срещу енергийната бедност и изменението на климата.

5.9. ЕИСК подчертава колко е важно да се поддържа и развива инфраструктурата на селските райони в целия ЕС. Подходящата и добре поддържана инфраструктура подобрява устойчивостта и позволява приспособяване към развиващите се кризи. Съществен елемент на инфраструктурата е цялостна широколентова мрежа във всички селски райони. Широколентовата технология намалява необходимостта от пътуване до работното място, като по този начин създава по-добри условия за работа от разстояние. Освен това тя подобрява условията за работа на предприятията в селските райони и по този начин допринася пряко за заетостта в тях.

5.10. ЕИСК подчертава, че енергията от възобновяеми източници и насърчаването на местното производство на енергия и на местните енергийни общности са важна част от дългосрочната визия на ЕС за селските райони ([14]). ЕИСК счита, че е важно да се поеме ангажимент за изпълнение на целите на дългосрочната визия на ЕС за селските райони. Във връзка с това ЕИСК признава значението на инициативи като Пакта за селските райони ([15]), който укрепва многостепенното управление, улеснява сътрудничеството между заинтересованите страни и активно допринася за насърчаването на енергията от възобновяеми източници и устойчивото развитие в селскостопанския сектор и селските райони.

([12]) Информационен доклад на Европейския икономически и социален комитет относно „Ползите от екстензивното животновъдство и органичните торове в контекста на Европейския зелен пакт“.

([13]) Становище на Европейския икономически и социален комитет „Стратегическа автономност, продоволствена сигурност и устойчивост“ (ОВ C 105, 4.3.2022 г., стр. 56).

([14]) Съобщение на Комисията — Дългосрочна визия за селските райони на ЕС (COM(2021) 345 final).

([15]) https://rural-vision.europa.eu/rural-pact_en.

5.11. ЕИСК подчертава, че ролята на местните и регионалните енергийни общности трябва да бъде призната и насърчавана, за да се постигне справедлив и ефективен енергиен преход в селските райони ([16]). Енергийните общности са нови форми на производство и потребление на енергия. ЕИСК вижда много възможности в енергийните общности и счита, че по-специално общностите за енергия от възобновяеми източници са много интересни от гледна точка на селските райони. Съществуват няколко примера за добре функциониращи енергийни общности, например Wildpoldsried ([17]), Elektrizitätswerke Schönau ([18]), Mutterscholz ([19]), както и Claremorris и Western District Energy Co-Op ([20]).

5.12. Инвестициите в биогаз, вятърна и слънчева енергия и други възобновяеми енергийни източници спомагат за намаляване на зависимостта от изкопаеми горива и за подобряване на общото самостоятелно задоволяване на ЕС с енергия. Тези инвестиции следва да бъдат увеличени, особено в земеделските стопанства. Въз основа на тези инвестиции местните и регионалните енергийни мрежи биха могли да стабилизират енергийния пазар и да осигурят защитни мрежи за противодействие на сътресенията на пазара, особено за потребителите, земеделските стопани и малките предприятия в селските райони.

5.13. ЕИСК изтъква значението на икономиите на енергия и повишаването на енергийната ефективност. Наред с другите ползи, икономиите на енергия могат да помогнат за по-доброто противодействие на бъдещи кризи. Съществуват много възможности за икономии на енергия, като например по-добра изолация на сградите, по-добра енергийна ефективност, по-интелигентно използване на електроенергията, различни възможности за мобилност и работа от разстояние. В селското стопанство тези възможности включват, наред с другото, прецизното земеделие и по-ефективните от гледна точка на горивата и енергията производствени методи и машини.

Брюксел, 14 декември 2023 г.

Председател
на Европейския икономически и социален комитет

Oliver RÖPKE

([16]) Становище на Европейския икономически и социален комитет относно енергийния и цифровият преход на селските райони (ОВ C 486, 21.12.2022 г., стр. 59).

([17]) Тематичен дебат относно „Пакт за развитието на селските райони #1: енергията от възобновяеми източници в селските райони“ (https://www.eesc.europa.eu/en/agenda/our-events/events/rural-pact-1-renewable-energies-rural-areas).

([18]) https://www.ews-schoenau.de/ews/geschichte/.

([19]) Muttersholtz, Territoire à énergie positive.

([20]) https://claremorris-energy-coop.com/.